

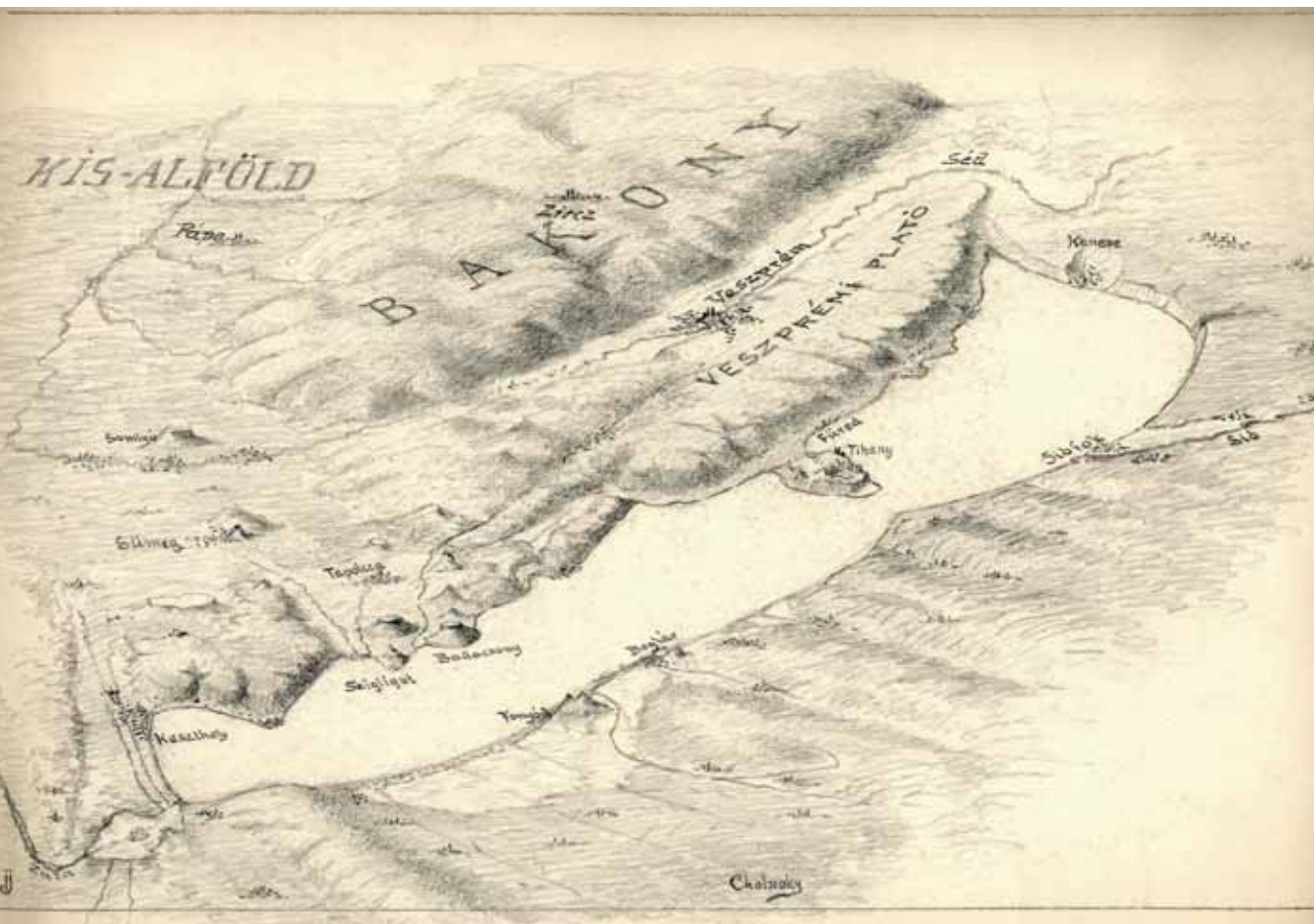
A SÁRGÁS-FÜZÖLDTŐL AZ INDIGÓIG A BALATON SZÍNEI

▷ SZÖVEG: LEVICZKI ANITA | FÉNYKÉP: A MAGYAR FÖLDRAJZI MÚZEUM ARCHÍVUMA

„Az indigótól a berlini kéken, az azúron és a sejtésszerű lebegő halványkéken át, a tengerzöldnek és a ragyogó fehérnek minden elképzelhető változatáig meglepőbbnél meglepőbb, finomabbnál finomabb bűvös hatású színtónusok alakulnak ki e gyönyörű vízfelületen... A felkelő

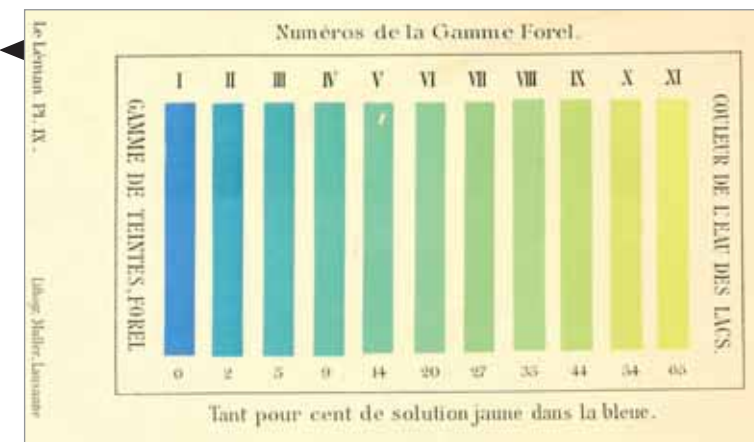
hajnal rózsafoltjai, a sugárzó, izzó déli Nap letűző fényének megtört, ezernyi vakító aranyfoltjai, a leszálló alkony biborszínű egének leírhatatlan visszatükrözései a víztömeg hullámzó felületén, csodálatos kontrasztot alkotnak a kékeszöld alaptónusú tófelszín hideg árnyalatával.”

A Balaton színeinek e festői leírását Mendöl Tibor *A Balaton tó és környéke* című kézírata rejti. „Balatonfüredi tartózkodásom idején sokszor órákat töltöttem a nagy víz partján, s bámultam a csodás tó tükrének rezzenéseit, színének halvány árnyalatait” – írja úti jegyzetében Mendöl, visszaemlékezve

A saját szín

François-Alphonse Forel, a „Genfi-tó nagyerdemű monografusa” a tóvizék saját színének összehasonlításához felállított egy 11 fokozatú színskálát a kék réz-szulfát és a sárga kálium-kromát oldatának keverékeiből. „A Balaton vizét a Forel-skála színeivel megegyező, üvegcsövekbe zárt folyadékokkal összehasonlítva azt találták – írja Cholnoky *A Balaton szintüneményei* című tanulmányában –, hogy az a skála VI. és XI. színei között ingadozott, s rendszeren a VIII. színhez állott legközelebb.”

CÁBRA FORRÁSA: F.-A. FOREL: LE LÉMAN: MONOGRAPHIE LIMNOLOGIQUE, 1895J

◀ Fűzöld egy kis sárgával Cholnoky Jenő: A Balaton környékének domborzata

„A víztükrök színjátékai mindenütt lantpengetésre ingerlik a hangulatok költőjét, de ez a színjáték a mi Balatonunkon más, mint a mély, tisztavízű hegyvidéki tavakon (Cholnoky Jenő: *A Balaton szintüneményei*). „Az alpi tavak vize... mély smaragdzöldnek látszik. Mintha a tiszta, ragyogó fűzöld színbe egy kis barnát kevernénk. Némelyik tó vize zöldebb, másiké kissé kékebb, de általában a víz tisztasága miatt mindig mély, elég sötét szín. A Balaton vizében sokkal több a lebegő anyag, sokkal durvább szemű is, ezért a tó vize, vastag rétegen át tekintve, mindig szép sárgászöld színű, olyanforma, mintha a tiszta fűzöld színbe egy kis szennyes sárgát kevernénk. A tó színváltozatai is sokkal többfélék, mint a mély alpi tavakéi”. (Cholnoky Jenő: *A Balaton*)

a még tizenévesen tett balatoni utazásaira.

A szarvasi születésű Mendöl Tibor, akit ma a hazai településföldrajz megalapítójaként tisztelünk, Cholnoky Jenő tanítványa volt a Budapesti Tudományegyetemen, akivel egészen biztosan megoszthatta a Balaton iránti rajongását. A veszprémi illetékeségű Cholnoky ugyanis ifjúkora meghatározó részét családja Balatonfüredhez közeli nyaralójában töltötte, és a tó színeinek változásai már korán felkeltették az ő érdeklődését is.

Egy tó színének vizsgálata a tó színének meghatározásával történik, melyhez standardizált színskálát használnak. A tó saját színét leginkább akkor láthatjuk meg, ha „pl. összecsavart újságpapírossal” nézünk bele függőlegesen a vízbe. Így kizárhatjuk a tükröződést, és a tóvíz gyönyörű, sárgás-smaragdzöld színe „teljes pompájában jelenik meg előttünk”. Vihar idején is a tó saját színét látjuk, „ha az eget igen sötét, majd-

nem fekete felhők borítják – mutat rá Cholnoky *A Balaton hullámai* című cikkében – mert ilyenkor a nagy hullámok meredek lejtői nem kapnak felülről fényt, amelyek tükröznenek, s beelátunk a hullámlejtőkön át a tó vizébe, amely – természete szerint, smaragdzöldnek látszik.”

A tó saját színe és átlátszósága mellett hullámozása is alapvetően meghatározza, hogy milyen színűnek látjuk. A hullámzó tó át-

Egy tó színének vizsgálata a tó színének meghatározásával történik, melyhez standardizált színskálát használnak. A tó saját színét leginkább akkor láthatjuk meg, ha „pl. összecsavart újságpapírossal” nézünk bele függőlegesen a vízbe.

látzó tükre ugyanis úgy viselkedik, mintha „mindenféle lejtőségű apró lapocskákból” állna, „melyek közt vannak vízszintesek, előre vagy hátra lejtők, de a lejtés szöge mindig csak néhány fok” – írja Cholnoky *A Balaton szintüneményei* című tanulmányában. – Ezek a mozgékony hullámtükrök meredekségüktől függően, valamint a Nap állása, illetve az égbolt állapota és felhősödöttsége szerint

**Eső után sapka
Cholnoky Jenő: A Badacsony felhősapkája**

A rajzot a III. számú kisjegyzője (úti notesze) egyik vázlata alapján készítette el. „Az esőfelhők elvonulása után Badacsony gyönyörű felhőkben uszott” – írta az 1895. május 25-ei bejegyzésében. Az erős szelek és esőzések miatt felkavart iszap a tó világos fűzőldjét szürkés színre váltja, melyben itt-ott feltűnnek az átbukó hullámtarajok fehér foltjai

szinte folytonosan változó minőségű fényt küldenek a megfigyelő szemébe.

Szélcsendben, tükörsima víznél az égbolt alacsonyabb része tükröződik, de ha hullámok támadnak, akkor ezek a kisebb-nagyobb lapú „ferde tükrök” már az égnek sokkal magasabb pontjairól verik vissza a fényt. Emiatt alkonyatkor, ha „a tó teljesen nyugodt”, akkor a part közeléből „a tó színét rózsásnak fogjuk látni, mert az ég legalacsonyabb horizont menti részét tükrözi vissza szemünkbe”. Ha azonban „a tó hullámzik, akkor a hullámlejtők csakis a magas eget tükrözik vissza s a tó kéknek látszik”. A hullámok nagysága is befolyásolja a tó színét,

hiszen „minél meredekebb a hullám felénk fordult lejtője, annál sötétebb a tó színe ilyenkor, de annál több ebben a színben a zöldes”. A tavat messziről nézve akkor látjuk a legsötétebbnek, ha hirtelen változó erősségű északi szél fúj, a Nap

A hullámok nagysága is befolyásolja a tó színét, hiszen „minél meredekebb a hullám felénk fordult lejtője, annál sötétebb a tó színe ilyenkor, de annál több ebben a színben a zöldes”.

nyugat felé van, és mi dél felé nézünk. Ilyenkor a tó színe „szép, indigókék, néha kissé zöldes, ha sok iszapot kavart föl a hullámzás”.

Cholnoky Jenő *A Balaton színtünetményei* című tanulmánya

1906-ban jelent meg *A Balaton tudományos tanulmányozásának eredményei* című sorozat I. kötetében. Az 1891-ben Lóczy Lajos, a Magyar Földrajzi Társaság elnöke indítványára megindult – és 28 éven át tartó! – Balatonkutatás eredményeit összefoglaló, vaskos köteteket magyarul és németül is közreadták. „Ha egymás végébe állítjuk mind a két nyelv kötetét, olyan hosszú sort kapunk, mint a Révai-Nagy-Lexikon – írja Cholnoky

Utazásaim című könyvében. – *A Balatont a mi Bizottságunk fedezte föl* – teszi még hozzá –, ... a mi működésünk és ismertetések következtében kapták föl a Balaton-vidéket.”

LEVICZKI ANITA
GEOGRÁFUS, MÚZEUMI ADAT-TÁROS A MAGYAR FÖLDRAJZI MÚZEUMBAN
WWW.FOLDRAJZIMUZEUM.HU

Cholnoky Jenő kínai utazásán használt kis vázlatkönyve, kisjegyzői (a terepen használt bőrnoteszei), kínai úti naplója, valamint számos kínai témájú tusrajza is megtekinthető a Magyar Földrajzi Múzeum földRajz című időszaki kiállításán.

Nemzetközi Természet- és Környezetvédelmi Fesztivál

Természet- és környezetvédelem a művészetek és a játék erejével

2020. szeptember II-III., Gödöllő

Kiemelt programok

Fotó: Berde Lajos

Nemzetközi és Kárpát-medencei Filmszemle
Trash Art Magyarország
Nemzeti Parkok Hete
Természet- és környezetvédelmi kiállítás és vásár

Bővebb információ: www.godollofilmfest.com

FŐ TÁMOGATÓ

ALAPÍTÓK

TÁMOGATÓK

